

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Ryszard Kokoszczyński, *Współczesna polityka pieniężna w Polsce*, PWE, Warszawa 2003, ss. 317.

Polityka pieniężna jest niekwestionowanym, ważnym składnikiem makroekonomicznej polityki gospodarczej, kształtującym podstawy stabilności pieniądza zarówno w kontekście wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Za kierowanie nią odpowiedzialny jest bank centralny. Podstawy teoretyczne i realizacja polityki pieniężnej stanowią przedmiot rozważań recenzowanej książki.

Na wstępie należy podkreślić, że w polskim piśmiennictwie ekonomicznym niewiele jest pozycji, które podejmowały tematykę polityki monetarnej. Wynika to niewątpliwie ze stopnia jej trudności, skomplikowanego i nie do końca rozpoznanego mechanizmu transmisji impulsów polityki pieniężnej do sfery gospodarki rzeczowej, szerokiego spektrum jej oddziaływania, czy też braku satysfakcjonujących metod oceny jej skuteczności. Publikacja R. Kokoszczyńskiego wypełnia zatem istniejącą w polskiej literaturze lukę w rozważaniach o polityce pieniężnej.

Książka składa się z trzech, integralnie ze sobą połączonych części, ukazujących różne aspekty polityki pieniężnej, tak teoretyczne, jak i jej praktycznej realizacji. Autor pracy z ogromną wiedzą i erudycją zespolił w niej różnorodne nurty tej nieprostej, ale równocześnie niezwykle i pasjonującej tematyki, jaką jest polityka pieniężna. Wykazał w niej wielowątkowe, interdyscyplinarne spojrzenie na zagadnienie polityki pieniężnej – od krytyczno-syntetyzujących ujęć teorii, przez operacyjno-instrumentalno-statystyczne metody jej oceny, by wreszcie na ich podstawie przedstawić analizę współczesnych jej mechanizmów i przebiegu w Polsce. Z tych względów prezentowana książka jest niewątpliwie dziełem oryginalnym, zarówno co do wewnętrznej konstrukcji, jak i treści w niej zawartych.

Jej problematyka jest niezwykle aktualna, ponieważ polityka pieniężna – z powodu swojego miejsca w systemie kierowania gospodarką, jak i znaczenia dla prawidłowego funkcjonowania mechanizmów rzeczowo-finansowych gospodarki rynkowej, odgrywa istotną rolę w równowadze makroekonomicznej. W Polsce w okresie przemian systemowych zawsze znajduje się w centrum uwagi z racji koniecznych – zarówno ówczesnie, jak i obecnie – działań na rzecz zwalczania inflacji i stabilizacji cen, ze względu na aktualność dyskusji o niezależności banku centralnego czy o negatywnych związkach przyczynowo-skutkowych między walką z inflacją a wzrostem gospodarczym, czy obecnie – ze względu na europejski wymiar polityki pieniężnej w Polsce, wynikający z członkostwa w Unii Europejskiej i kontrowersji z tym związanych.

Część I książki, składająca się z trzech rozdziałów, została poświęcona zagadnieniom współczesnej polityki pieniężnej, ukazując jej ramy teoretyczne, strategie wyboru celów i instrumentów oraz proceduralny kształt jej realizacji. Część ta stanowi zasadnicze, niezbędne do dalszych rozważań wprowadzenie, dając możliwość poznania przedmiotowych problemów polityki pieniężnej. Dokonany przegląd rozwoju myśli ekonomicznej z zakresu zasad (kanonów) polityki pieniężnej jest czytelny, wyrazisty i ukazuje ewolucyjną drogę podstaw tej polityki.

Rozdział pierwszy w syntetyczny, skrócony sposób prezentuje przemiany w pojmowaniu istoty i charakteru pieniądza, przekształcenia poglądów dotyczących teorii pieniądza i polityki pieniężnej – od merkantylistów i klasyków, po najnowsze nurty neoklasyczne, modele realnego cyklu koniunkturalnego i nową ekonomię keynesowską, uwzględniające założenia gospodarki otwartej w dobie integracji międzynarodowej i procesów globalizacji. Wymaga to od czytelnika określonego zasobu wiedzy, by śledzić wątek rozważań Autora. Jest to rozdział dość trudny dla nieprzygotowanego tematycznie odbiorcy.

Rozdział drugi charakteryzuje strategie polityki pieniężnej, znane od czasów systemu waluty złotej. Podstawą tych rozważań jest analiza doświadczeń Banku Anglii z XVIII i XIX w. i funkcjonowania Systemu Rezerwy Federalnej w latach dwudziestych XX w. Następnie Autor scharakteryzował strategię polityki pieniężnej określoną przez system z Bretton Woods, a także po jego upadku. Przedstawił tu strategię eklektyczną FED-u, Bundesbanku, koncepcje celów pośrednich, bezpośredniego celu inflacyjnego oraz strategię „mieszane” EBC.

Rozdział trzeci R. Kokoszczyński poświęcił komentarzom dotyczącym instytucjonalnych form realizacji polityki pieniężnej, dokonując oceny wyższości polityki pieniężnej prowadzonej na podstawie ustalonych reguł nad polityką uznaniową, dyskrejonalną – wskazując na jej wadę, jaką jest niespójność w czasie. Uzupełniającym wątkiem tego rozdziału są uwagi o autonomii banku centralnego i jego wiarygodności.

W prezentacji dorobku poszczególnych szkół zabrakło nieco szerszych rozważań nad rozwojem ilościowej teorii pieniądza. Być może, równanie I. Fishera nie stanowi dziś klucza do dyskusji o równowadze, ale pominięcie tej teorii i jej znaczenia nie wydaje mi się słuszne, podobnie jak pominięcie Darsta czy J. R. Hicksa wśród przywoływanych twórców teorii pieniądza. Jednocześnie pragnę podkreślić, że zdaję sobie sprawę ze stopnia trudności syntetycznej prezentacji rozwoju nauki o pieniądzu, przed którą stanął Autor, a która sama w sobie mogłaby stanowić przedmiot odrębnej książki.

Wśród zagadnień o instytucjonalnym kształcie polityki pieniężnej nie został podjęty wątek przejrzystości polityki pieniężnej, która jest nie mniej ważna niż wiarygodność tej polityki. Również bardzo ważny aspekt nadal jeszcze aktualnej dyskusji na temat niezależności banku centralnego i różnych jej rodzajów, wszechobecny w ostatnich dwudziestu latach w literaturze, nie znalazł tu szerszego rozwinięcia. Autor, co prawda, poświęcił mu swe rozważania w rozdziale szóstym II części książki, ale moim zdaniem problem niezależności powinien się znaleźć w rozdziale trzecim. dotyczącym instytucjonalnego kształtu polityki pieniężnej, co byłoby bardziej spójną wypowiedzią.

Treść czwartego rozdziału, rozpoczynającego część II, dotyczy stabilności cen w praktyce i oddziaływania inflacji na makroekonomiczne cele – wzrost gospodarczy i dobrobyt społeczny. Zawiera on rozważania o zerowej inflacji i jej skutkach dla gospodarki, nie ma w nim jednak mowy o generalnych skutkach inflacji (przy różnych jej poziomach). Stwarza to pewną niespójność w tym rozdziale. Poza tym nie jest dla mnie zrozumiałe, dlaczego Autor zamieścił w podsumowaniu tego rozdziału tabelę (4.2) z zestawieniem informacji o celach inflacyjnych państw realizujących strategię BCI w bliżej nieokreślonym horyzoncie czasowym.

Rozdział piąty, o typowo operacyjnym charakterze, poświęcony miarom inflacji, został przedstawiony w sposób bardzo interesujący, mimo „mało ciekawej materii”, za jaką zazwyczaj uważane są indeksy cenowe. Rozważania o zaletach i wadach poszczególnych wskaźników przedstawiono z dużym znanstwem i uzasadnioną argumentacją.

Rozdział szósty, traktujący o problematyce niezależności banku centralnego, pozostawia pewien niedosyt, zważywszy na ożywioną dyskusję o niezależności NBP rozpętaną w połowie lat dziewięćdziesiątych i jej dalsze reperkusje w latach 2001-2002. Jednocześnie konstrukcyjnie winien on, jak wcześniej wskazano, stanowić integralną część składową rozdziału trzeciego. Różne formy niezależności banku centralnego nie zostały należycie wyeksponowane a ich prezentacja jest zbyt skrótowa. Podobna uwaga odnosi się także do prób kwantyfikacji niezależności banku centralnego.

Rozdział siódmy charakteryzuje metody oceny wpływu polityki pieniężnej na gospodarkę. Autor przedstawia w nim proste i bardziej skomplikowane sposoby pomiaru oddziaływania sfery monetarnej na realną, takie jak MCI, modele autoregresji wektorowej VAR czy modele strukturalne. dokonując jednocześnie ich krytycznej oceny.

Część III pracy poświęcona jest polityce pieniężnej w Polsce. Składa się ona z czterech rozdziałów i obejmuje mniej więcej 1/3 całego tekstu. Wskazuję na tę objętość dlatego, że – doceniając walory recenzowanej pozycji – mam jednak zastrzeżenia do jej tytułu. Rozważania o współczesnej polityce pieniężnej w Polsce są w niej zawarte, jednak nie wypełniają całej książki, stanowią jedynie jej część. Pozostałe 2/3 tekstu rozprawy dotyczy różnych aspektów funkcjonowania polityki pieniężnej w ogólności. Może przy drugim wydaniu (a nie wątpię, że takowe nastąpi), byłoby możliwe usunięcie tej nieścisłości związanej z tytułem książki.

Rozdział ósmy poświęcony został charakterystyce okresu początkowej transformacji i niezbędnych reform w Polsce w sferze monetarnej, prawa bankowego, kształtu i funkcjonowania systemu bankowego. Ukazano w nim też powstanie rynku pieniężnego oraz wprowadzenie w życie rynkowych instrumentów polityki pieniężnej, aż po osiągnięcie etapu umiarkowanej inflacji w połowie lat dziewięćdziesiątych.

Rozdział dziewiąty stanowią rozważania nad identyfikacją, ewolucją i syntetyczną oceną strategii stosowanych w polskiej polityce pieniężnej. Autor kontynuuje swój wywód w rozdziale dziesiątym, koncentrując się na zmianach pozycji i zadań NBP jako instytucjonalnej jednostki odpowiedzialnej za kształt polskiej polityki pieniężnej.

Pracę wieńczą badania empiryczne opisane w rozdziale jedenastym, w którym Autor stosuje metody pomiaru skuteczności oddziaływania polityki pieniężnej w Polsce, scharakteryzowane w rozdziale siódmym. Przeprowadzone studia statystyczne wskazują na restrykcyjność polskiej polityki pieniężnej, na efektywność oddziaływania takich instrumentów, jak stopy procentowe i kurs walutowy na wielkość produkcji, kredytów, sprzedaży detalicznej czy poziomu inflacji przy różnych warunkach brzegowych inflacji i otwartości gospodarki. W rozdziale tym przedstawiono też model mechanizmu transmisji monetarnej i przeprowadzono analizę wykorzystującą szacowanie wpływu szoków stopy procentowej na podstawowe wielkości charakteryzujące gos-podarkę.

W ostatniej części (III) książki – moim zdaniem – zabrakło refleksji na temat europejskiego kontekstu polskiej polityki pieniężnej. Zdaję sobie sprawę, że jest to temat bardzo szeroki i stanowić może przedmiot odrębnej rozprawy. Wydaje mi się jednak, że bliskie członkostwo Polski w UE (w momencie druku pracy), a w przyszłości także w UGW, powinno choć w skromnym zakresie znaleźć swoje miejsce w rozważaniach o współczesnej polityce pieniężnej w Polsce i jej perspektywach.

Podniesione wyżej uwagi czy wątpliwości polemiczne nie umniejszają walorów i bardzo wysokiej merytorycznej oceny recenzowanej książki. Jest ona pierwszą w Polsce pozycją, która przedstawia ocenę ewolucji polityki pieniężnej na przestrzeni rozwoju polskiej gospodarki w ostatnich piętnastu latach – z punktu widzenia celów, strategii, instrumentów i ich skuteczności. Jedynie w artykule Z. Polańskiego *Przemiana i ciągłość: refleksje o polskiej polityce pieniężnej w okresie piętnastoletnia transformacji ustrojowej* w „Banku i Kredycie” 2004, nr 2, można znaleźć historyczną syntezę rozwoju polskiej polityki pieniężnej.

Recenzowana książka wnosi nowy, oryginalny wkład zarówno do stanu wiedzy teoretycznej, jak i aplikacyjnej polityki pieniężnej.

Lektura książki R. Kokoszczynskiego dowodzi autentycznego, osobistego zaangażowania Autora w prezentowane treści, oceny i meandry problematyki monetarnej. Jest wyrazem ogromnej dojrzałości badawczej wynikającej z pogłębionych i zweryfikowanych dla polskiej rzeczywistości studiów i przemyśleń. Potwierdza to także bardzo rozbudowana bibliografia, która stanowiła podstawę do odwołań w tekście pracy czy przypisach, obejmująca całokształt najważniejszych światowych i krajowych pozycji zwartych i artykułowych z problematyki pieniężnej.

Autor należy do nielicznych w Polsce znawców problematyki polityki pieniężnej, tak od strony teoretycznej, jak i z punktu widzenia badań empirycznych – zarówno ilościowych, jak i jakościowych – a także w zakresie jej praktycznej realizacji, dzięki doświadczeniu zdobytemu w trakcie pracy na różnych stanowiskach w NBP. Posiadł on godną pozazdrośczenia umiejętność swobodnego przechodzenia z materii teoretycznej do aplikacyjnej. Jednocześnie o wysokim poziomie rozważań naukowo-badawczych Autora świadczy ogromna łatwość prowadzenia zarówno syntezy teoretycznej, jak również analizy i interpretacji zjawisk empirycznych. To rzadko spotykana wszechstronność poznania naukowego, która przewija się w recenzowanej pozycji.

Dodatковым walorem recenzowanej książki jest jej język. Napisana została w sposób przejrzysty, logiczny i konsekwentny. Czyta się ją dobrze, wręcz chłonie treści w niej zawarte; jest zrozumiała w prezentowaniu wywodów czy egzemplifikacji. Napisana jest ładnym językiem, choć – jak już wcześniej wskazano – materia, jaką zajmuje się Autor, nie należy do prostych. Tym większa więc zasługa Autora, który potrafi przybliżyć zawiloci polityki monetarnej w czytelny sposób. Recenzowana książka w pełni zasługuje na polecenie szerokiemu gronu czytelników, którym bliskie są zagadnienia polityki pieniężnej.

Wiesława Przybylska-Kapuścińska

Tomasz Budnikowski, *Bezrobocie na świecie i w Polsce*, Instytut Zachodni, Poznań 2002, ss. 236.

Bezrobocie jest jednym z największych problemów współczesnego świata i zapewne największym problemem naszego kraju. Jest przedmiotem zainteresowania wielu nauk, w tym ekonomii. Omawiana książka jest monografią tego globalnego i lokalnego problemu na gruncie ekonomii i częściowo polityki społecznej.